

Voorwoord

1. Inleiding

2. Algemene Bepalingen

- 2.1. Doel
- 2.2. Kennismaken van de gedragscode
- 2.3. Toegankelijkheid

3. Belangenverstrengeling

- 3.1 Risicoanalyse integriteit voorafgaand aan het ambt
- 3.2 Nevenwerkzaamheden
- 3.3 Geschenken
- 3.4 Gebruik van overheidsmiddelen
- 3.5 Financiële belangen en handel in effecten
- 3.6 Omgang met derden
- 3.7 Vervolgfuncties
- 3.8 Aanwezigheid bij officiële gelegenheden en (commerciële) (sport)evenementen

4. Informatie en communicatie

- 4.1 Openbaarheid informatie
- 4.2 Zorgvuldig omgaan met digitale middelen

5. Advies en uitvoering gedragscode

- 5.1 Advies en training
- 5.2 Sanctionering

Voorwoord

Van de overheid wordt verwacht dat ze open en betrouwbaar is, met integere ambtenaren en bestuurders. Dat is meer dan terecht. Hiermee staat of valt immers het vertrouwen in onze democratie en dat vertrouwen is niet vanzelfsprekend.

Met de gedragscode bewindspersonen wordt voor iedereen duidelijk wat we verwachten van integere bewindspersonen. Alle huidige regels staan erin, net als de geldende uitgangspunten en gedragsnormen.

Bewindspersonen moeten hun werk doen zonder dat er een schijn van belangenverstremming kan ontstaan. Besluitvorming moet open, eerlijk en transparant verlopen. De risico's op belangenverstremming worden zo veel mogelijk uitgesloten door de regel dat nevenfuncties voor het ministerschap worden beëindigd en dat afstand wordt gedaan van financiële belangen.

Daar wil ik graag nog iets aan toevoegen. Het is nodig dat we aan een cultuur werken waarin we integriteitsdilemma's of twijfelgevallen open met elkaar kunnen bespreken. Een cultuur waarin we elkaar kunnen aanspreken als zich risico's voordoen. De gedragscode is een mooi instrument waarmee we dat gesprek kunnen voeren. Met deze gesprekken kunnen we nieuwe inzichten opdoen. Ze geven ons richting hoe we met elkaar een open en betrouwbare overheid kunnen zijn.

De gedragscode biedt mogelijkheden waarmee integriteit beter bespreekbaar wordt. Bewindspersonen kunnen in de toekomst mogelijke dilemma's met een vertrouwenspersoon bespreken. Integriteitsthema's kunnen ook in de ministerraad worden geagendeerd.

Laten we van deze mogelijkheden gebruikmaken. Laten we ieder, met de gedragscode in de hand, onze verantwoordelijkheid nemen voor een integer bestuur. Dat betekent ook dat we met elkaar in gesprek blijven over integriteit. Elkaar houden aan de normen en regels die in de code staan en op die manier blijven werken aan het gezamenlijke morele kompas van ons bestuur.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

Hanke Bruins Slot

1. Inleiding

Het vertrouwen in het openbaar bestuur wordt beïnvloed door de vraag of de overheid als geheel integer handelt. Dat vertrouwen is het fundament onder onze democratische rechtsstaat. Elke vermeende integriteitsschending en misstand doet afbreuk aan dit vertrouwen. Daarom is het belangrijk om als openbaar bestuur te werken aan een cultuur waarin dilemma's op het gebied van integriteit open en eerlijk met elkaar kunnen worden besproken, zodat integriteitstekwesties ook kunnen worden voorkomen. Bewindspersonen hebben hierin een belangrijke voorbeeldfunctie. Deze gedragscode stelt aan bewindspersonen normen voor het eigen doen en laten, en nodigt uit om dilemma's met elkaar bespreekbaar te maken.

Bewindspersonen dragen door een getrouwe vervulling van het ambt bij aan een betrouwbaar en professioneel openbaar bestuur. Bewindspersonen handelen hierbij volgens de beginselen uit de Code goed openbaar bestuur¹. De beginselen zijn hieronder overgenomen, met dien verstande dat in plaats van 'het bestuur' moet worden gelezen 'het kabinet'. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de toelichting bij de Code goed openbaar bestuur.

1. Openheid en integriteit

Het bestuur is open en integer en maakt duidelijk wat het daaronder verstaat. Het bestuur geeft in zijn gedrag het goede voorbeeld, zowel binnen de organisatie als daarbuiten.

2. Participatie

Het bestuur weet wat er leeft in de maatschappij en laat zien wat het daarmee doet.

3. Behoorlijke contacten met burgers

Het bestuur zorgt ervoor dat hijzelf en de organisatie zich behoorlijk gedragen in contacten met burgers.

4. Doelgerichtheid en doelmatigheid

Het bestuur maakt de doelen van de organisatie bekend en neemt de beslissingen en maatregelen die nodig zijn om de gestelde doelen te behalen.

5. Legitimiteit

Het bestuur neemt de beslissingen en maatregelen die het mag nemen en die in overeenstemming zijn met geldende wet- en regelgeving. De beslissingen zijn te rechtvaardigen.

6. Leren en zelfreinigend vermogen

Het bestuur verbetert zijn prestaties en die van de organisatie, en richt de organisatie hier op in.

¹ De Code goed openbaar bestuur is ook van toepassing op het Rijk, zie Kamerstukken II 2008/09, 31701, nr. 19. De Code is raadpleegbaar via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-en-integriteit-overheidsinstanties/gedragscode-openbaar-bestuur>.

7. Verantwoording

Het bestuur is bereid zich regelmatig en ruimhartig jegens de omgeving te verantwoorden.

2. Algemene bepalingen

De gedragscode voor bewindspersonen is bedoeld als een levend document van het kabinet. Dit betekent dat de gedragscode kan worden gewijzigd indien een situatie hierom vraagt.

2.1. Doel

Deze gedragscode is bedoeld als een samenhangend document om de integriteitsnormen voor bewindspersonen aan eenieder kenbaar te maken.

2.2. Kennisnemen van de gedragscode

In het gesprek tussen de formateur en de kandidaat-bewindspersoon aan het einde van de formatie wordt de kandidaat-bewindspersoon gewezen op de bepalingen in deze gedragscode. De kandidaat-bewindspersoon ontvangt een exemplaar van deze gedragscode met het dringende verzoek, vóór de beëdiging, kennis te nemen van de inhoud. Met het aanvaarden van het ambt geeft de bewindspersoon aan daadwerkelijk kennis te hebben genomen van de gedragscode en de daarin opgenomen uitgangspunten na te zullen leven. De gedragscode wordt daarnaast jaarlijks geagendeerd in de Ministerraad en aangepast, indien nodig. De Tweede Kamer wordt van aanpassingen van de gedragscode op de hoogte gebracht.

2.3 Toegankelijkheid

Deze gedragscode is openbaar en via internet beschikbaar.

3. Belangenverstrengeling

3.1 Risicoanalyse integriteit voorafgaand aan het ambt

1. Voorafgaand aan de aanvaarding van het ambt gaat een kandidaat-bewindspersoon door middel van een risicoanalyse na of er feiten of omstandigheden zijn in zijn of haar verleden die een beletsel zouden kunnen vormen voor het aanvaarden van het ambt.
2. Indien sprake is van een beletsel voor het aanvaarden van het ambt, bespreekt de kandidaat-bewindspersoon met de formateur respectievelijk minister-president of, en zo ja op welke wijze dat beletsel kan worden weggenomen.
3. De kandidaat-bewindspersoon vermeldt in het gesprek met de formateur respectievelijk minister-president volledig en waarheidsgetrouw alle relevante feiten en risico's.

Toelichting:

Aan het einde van de kabinetsformatie gaat de formateur in het gesprek met de kandidaat-bewindspersoon na of er enig beletsel is in het heden of verleden van de kandidaat om de functie in kwestie te aanvaarden, omdat die op enig moment van negatieve invloed zou kunnen worden op het functioneren van de kandidaat als bewindspersoon, dan wel het kabinet in een moeilijke situatie zou kunnen brengen (Kamerstukken II 2002/03, 28754, nr. 1). Ingeval een kandidaat-bewindspersoon gedurende een kabinetsperiode aantreedt, vindt dit gesprek met de minister-president plaats.

Het is mogelijk dat een kandidaat-bewindspersoon zich niet bewust is van een situatie die mogelijk kan leiden tot (de schijn van) belangenverstremgeling. Als hulpmiddel wordt hiervoor het self-assessment risicoanalyse integriteit ingezet voor kandidaat-bewindspersonen (zie bijlage bij deze gedragscode). De risicoanalyse zorgt ervoor dat bij kandidaat-bewindspersonen bewustwording ontstaat over de eventuele risico's en kwetsbaarheden, door het stellen van een aantal vragen. Denk hierbij aan vragen die gaan over financiële belangen, maar ook over uitlatingen die de kandidaat-bewindspersoon heeft gedaan in de media en over mogelijke integriteitsprocedures die in het werkverleden hebben gelopen (Kamerstukken II 2020/21, 28844, nr. 227).

Aan de hand van het self-assessment en in goed overleg met de formateur respectievelijk de minister-president worden, indien aan de orde, passende beheersmaatregelen getroffen. Hiermee wordt (de schijn van) belangenverstremgeling vroegtijdig voorkomen evenals mogelijke integriteitskwesties. Ook (vermeende) integriteitskwesties uit het verleden worden besproken zodat deze niet het ambt gaan belasten of belemmeren.

Het uitgangspunt is dat de kandidaat-bewindspersoon in het gesprek met de formateur respectievelijk de minister-president volledig en waarheidsgetrouw alle relevante feiten vermeldt. Naast eventuele zaken die naar voren komen uit het self-assessment risicoanalyse integriteit, komen daarin ook een aantal andere zaken aan de orde die ook in deze gedragscode worden beschreven. Dat zijn nevenwerkzaamheden zoals genoemd in uitgangspunt 3.2, maar ook relevante financiële en zakelijke belangen als bedoeld in uitgangspunt 3.6. Onroerend goed in het bezit van de kandidaat-bewindspersoon in het buitenland, zoals opgenomen in uitgangspunt 3.6, komt ook in dat gesprek aan de orde.

De invoering van het self-assessment sluit niet uit dat tijdens de functie-uitoefening toch een relevante wijziging in de private belangen zich voordoet die aanleiding kan geven tot belangenverstrengeling, anders dan financiële of zakelijke belangen waarin uitgangspunt 3.6 voorziet. Een bewindspersoon is zelf verantwoordelijk om, indien nodig, beheersmaatregelen te treffen en de Tweede Kamer hiervan in kennis te stellen.

Naast de risicoanalyse leggen bewindspersonen voorafgaand aan het ambt de eed of verklaring en belofte af ten overstaan van de Koning (artikel 49 van de Grondwet). Daarbij zweren of beloven zij trouw aan de Grondwet én een getrouwe vervulling van hun ambt. De inhoud van deze eed of belofte is vastgelegd in de Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal. De eed bestaat uit drie onderdelen, namelijk de zuiveringseed, de eed van trouw aan de Grondwet en de eed inzake de getrouwe vervulling van het ambt. Bij de zuiveringseed zweren de bewindspersonen dat zij geen giften of gunsten hebben gegeven of beloofd om benoemd te worden, en dat zij, om iets in hun ambt te doen of te laten, geen geschenk of belofte hebben aangenomen of zullen aannemen. Met deze eed “wordt ingescherpt” dat het ministersambt of staatssecretariaat niet bereikt mag worden door “de in de eed verboden handelingen te verrichten”. Opgemerkt wordt dat schending van de eed of belofte kwalificeert als een ambtsmisdrijf in de zin van artikel 119 van de Grondwet.

3.2 Nevenwerkzaamheden

1. Voorafgaand aan de beëdiging van het kabinet legt een kandidaat-bewindspersoon alle nevenfuncties en betaalde en onbetaalde functies neer.
2. Een bewindspersoon vervult gedurende zijn of haar ambt geen nevenactiviteiten.
3. Slechts bij hoge uitzondering en alleen in geval van bijzondere omstandigheden staat de formateur of minister-president nevenfuncties toe.

Toelichting:

Voorafgaand aan de beëdiging van het kabinet beëindigt de kandidaat-bewindspersoon alle nevenactiviteiten en betaalde en onbetaalde functies, om iedere mogelijke schijn te vermijden dat deze functies afbreuk doen aan objectieve besluitvorming. De termen (neven)functies en nevenactiviteiten moeten daarbij zo breed mogelijk worden opgevat; het gaat dus bijvoorbeeld ook om vrijwilligersfuncties in clubs of verenigingen, parttime hoogleraarschappen, redactiefuncties en lidmaatschappen van comités van aanbeveling. Als de kandidaat toch een reden ziet om een bepaalde functie, al dan niet voor bepaalde duur, voort te zetten dan kan dat alleen met uitdrukkelijke toestemming van de formateur. De formateur maakt hier melding van in de brief aan de Tweede Kamer aan het einde van de formatie (Kamerstukken II 2002/03, 28754, nr. 1).

Enmaal in functie mag een bewindspersoon alleen bij hoge uitzondering een (onbezoldigde) nevenfunctie accepteren en enkel na schriftelijke toestemming van de minister-president. Na schriftelijke toestemming stelt de minister-president de Tweede Kamer hiervan in kennis. Het is niet wenselijk dat het volledig onmogelijk is een nevenfunctie tijdens het ambt te vervullen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat bewindspersonen van rechtswege lid zijn van een Vereniging van Eigenaars, omdat zij eigenaar zijn van een appartementsrecht. Andere functies die in het verleden zijn toegestaan

hebben een zeer laag risico op (een schijn van) belangenverstrengeling, zoals het begeleiden van een promovendus wier onderzoek bijna afgerond was, of onbezoldigd en onder begeleiding van een bevoegd docent 2 uur per week les maatschappijleer geven op een middelbare school.

3.3 Geschenken

Een bewindspersoon gaat terughoudend om met de aanbieding en ontvangst van geschenken.

Toelichting:

Een duidelijk beleid voor de omgang met geschenken door bewindspersonen draagt bij aan een transparante en integere uitoefening van het ambt. Uiterste terughoudendheid is het uitgangspunt bij aanbieding en ontvangst van geschenken. De Aanwijzingen inzake protocol (Staatscourant 2016, 38170) stellen regels over de wijze waarop om dient te worden gegaan met de uitwisseling van geschenken. Indien een ontvangst of uitwisseling van geschenken plaatsvindt, maakt de bewindspersoon, eventueel in overleg met de ambtelijke leiding, een afweging of een geschenk wordt geaccepteerd. Geschenken in de vorm van diensten, geld, papieren die geld vertegenwoordigen, mogen bewindspersonen niet aanvaarden. Geschenken die worden gegeven met de kennelijke bedoeling om een politieke gunst, contract of dienstverlening te verkrijgen, worden eveneens niet aanvaard. Die genoemde geschenken worden geretourneerd aan de afzender, voorzien van de reden van retour. De door of namens een bewindspersoon in ontvangst genomen geschenken met een waarde van vijftig euro of meer worden geregistreerd en opgeslagen door bureau Protocol van het betrokken departement. Geschenken met een waarde tot vijftig euro die direct in handen van de bewindspersoon worden gegeven, hoeven niet te worden geregistreerd door bureau Protocol. Geregistreerde geschenken kunnen tijdelijk tentoon worden gesteld in de werkkamer van de bewindspersoon. Geschenken aan de partner van de bewindspersoon kunnen de integere ambtsuitoefening van de bewindspersoon raken, waardoor de regels voor geschenken van bewindspersonen ook van toepassing zijn op de partner van de bewindspersoon.

3.4 Gebruik van overheidsvoorzieningen

1. Voor de uitoefening van het ambt gebruikt een bewindspersoon de door de overheid ter beschikking gestelde middelen en ruimten. Deze middelen en ruimten worden in beginsel niet gebruikt voor privédoeleinden.
2. Voor de uitoefening van het ambt gebruikt een bewindspersoon in beginsel geen privémiddelen.

Toelichting:

Het Voorzieningenbesluit ministers en staatssecretarissen dient als uitgangspunt om bewindspersonen optimaal te faciliteren zodat zij hun werkzaamheden goed kunnen verrichten (Voorzieningenbesluit ministers en staatssecretarissen (Stb. 2002, 369)). Een bewindspersoon wordt daarom geacht voor zijn of haar voorzieningen geen eigen uitgaven te doen via een privérekening die

later worden gedeclareerd. Het kan zich in bepaalde omstandigheden voordoen dat de bewindspersoon functionele uitgaven toch zelf betaalt. Naast de bedrijfsvoering is er nog een aantal specifieke voorzieningen voor bewindspersonen die een aanvulling vormen op de reguliere bedrijfsvoering van het ministerie en onmisbaar zijn voor het functioneren van de bewindspersoon (zogenoemde bestuurskosten). Het gaat hier met name om voorzieningen die worden genoten buiten het ministerie zelf, zoals reis- en verblijfsvoorzieningen, beveiliging en telecommunicatie thuis alsmede functionele lunches en diners buitenshuis. In dergelijke gevallen kunnen deze uitgaven op declaratiebasis worden vergoed, mits de functionaliteit expliciet wordt aangetoond. De secretaris-generaal heeft daarin een adviserende functie. De politieke verantwoordelijkheid voor de beslissing ligt uiteraard bij de bewindspersoon. Bestuurskosten worden maandelijks actief openbaar gemaakt via Rijksoverheid.nl. De Algemene Rekenkamer controleert op een tijdige openbaarmaking en rechtmatige besteding van bestuurskosten en publiceert hierover in de Staat van de Rijksverantwoording.

Voor enkele uitgaven – voornamelijk in de persoonlijke representatieve sfeer – geldt dat zij geheel voor rekening van de bewindspersoon komen. Hieronder vallen bijvoorbeeld de huur en aanschaf van extra kleding (bijvoorbeeld voor Prinsjesdag), uitgaven voor persoonlijke verzorging, kleine ontvangsten thuis en partij gerelateerde activiteiten. Bewindspersonen ontvangen een vaste maandelijks bruto vergoeding ter compensatie van dergelijke uitgaven, die jaarlijks door de minister van BZK wordt aangepast op basis van de consumentenprijsindex.

Met privégebruik van representatieve overheidsruimten dient terughoudend te worden omgegaan. Indien na een zorgvuldige afweging toch tot gebruik van representatieve overheidsruimten wordt overgegaan, dient het gebruik en eventuele overige kosten, tegen marktconforme prijzen, door de bewindspersoon zelf te worden betaald (Staatscourant 2016, 38170).

Op buitenlandse dienstreizen reist de partner van de bewindspersoon als regel niet mee met de bewindspersoon, ook niet op eigen kosten. Van deze regel kan worden afgeweken indien hiervoor gegronde redenen voor bestaan. Bijvoorbeeld wanneer de partner nadrukkelijk door het ontvangende land, respectievelijk de organiserende instelling is uitgenodigd en/of wanneer aanwezigheid van de partner noodzakelijk is voor een adequate (re)presentatie van Nederland. Het karakter en programma van het bezoek naast overwegingen van reciprociteit kunnen bij deze afweging worden betrokken (Voorzieningsbesluit ministers en staatssecretarissen, (Staatsblad 2002, 369)).

3.5 Financiële belangen en handel in effecten

1. Ten aanzien van zeggenschapsrechten inzake relevante financiële of zakelijke belangen doet een kandidaat-bewindspersoon ofwel volledig afstand, of treft een geaccepteerde oplossing en meldt deze aan de formateur respectievelijk de minister-president.
2. Relevante financiële of zakelijke belangen zijn in ieder geval:
 - a. Aandelen of risicodragende participaties/investeringen in individuele beursgenoteerde én niet-beursgenoteerde ondernemingen, voor zover de gecumuleerde waarde hiervan op het moment van aanvaarding van de functie hoger ligt dan € 25.000;
 - b. Voor bewindspersonen van Financiën: alle aandelen van beursgenoteerde beleggingsfondsen;
 - c. Roerende en onroerende goederen die commercieel worden geëxploiteerd, waarbij de betrokkene invloed heeft op het beheer en de exploitatie, en voor zover de gecumuleerde netto-opbrengst op jaarbasis hoger ligt dan € 3500;
 - d. Opties op aandelen die tijdens de ambtsperiode kunnen worden uitgeoefend;
 - e. Terugkeeroptie of nul-uren contract bij een werkgever;
 - f. Financiële en zakelijke belangen van een partner indien sprake is van een huwelijk of geregistreerd partnerschap in gemeenschap van goederen.
3. Een geaccepteerde oplossing om een relevant financieel of zakelijk belang af te stoten is in ieder geval:
 - a. Vervreemding van het eigendom, c.q. afstand doen van het optierecht c.q. van de terugkeeroptie of van een nul-uren contract bij een werkgever;
 - b. Omzetten van aandelen in individuele ondernemingen in aandelen in openbare beleggingsfondsen. Dit onderdeel is niet van toepassing voor bewindspersonen van Financiën;
 - c. Het op afstand plaatsen van de zeggenschap en het beheer over het eigendom, zodanig dat tijdens de ambtsperiode hierop geen enkele invloed kan worden uitgeoefend, waaronder het onderbrengen van het eigendom in een beheersstichting waarvan onafhankelijke derden het bestuur vormen, niet zijnde familieleden van de bewindspersonen of familieleden van diens partner;
 - d. Het vastleggen, door middel van een schriftelijke verklaring aan de formateur respectievelijk de minister-president, dat aandelen of participaties niet zullen worden verhandeld tijdens de ambtsperiode.
4. Tijdens de ambtsperiode creëert een bewindspersoon geen relevante of financiële of zakelijke belangen. Indien een bewindspersoon tijdens de ambtsperiode door omstandigheden relevante zakelijke of financiële belangen verwerft, kiest hij hiervoor een geaccepteerde oplossing en maakt hiervan melding aan de Tweede Kamer.
5. Een bewindspersoon neemt niet deel aan de besluitvorming over zaken die zijn of haar partner, kinderen, andere familie, zakenrelaties, belangen of vroegere functies raken, voor zover deelneming in strijd zou kunnen komen met een goede ambtsuitoefening.
6. Een bewindspersoon die tijdens het ambt een vakantiewoning verwerft, maakt hiervan melding aan de Tweede Kamer.

Toelichting

Voor financiële en zakelijke belangen van bewindspersonen geldt dat iedere schijn van niet-objectieve besluitvorming vermeden dient te worden. Daarom gelden stringente gedragsregels waar kandidaat-bewindspersonen zich aan moeten committeren. Het is de verantwoordelijkheid van de formateur om dit onderwerp in het gesprek met de kandidaat systematisch aan de orde te stellen. Indien tijdens een kabinetsperiode een nieuwe bewindspersoon aantreedt, berust die verantwoordelijkheid bij de minister-president. Het is de verantwoordelijkheid van de kandidaat om daarbij waarheidsgetrouw en volledig alle relevante feiten te melden. In geval tijdens het gesprek mogelijke onverenigbare financiële en/of zakelijke belangen worden geconstateerd, is het de verantwoordelijkheid van de kandidaat-bewindspersoon om daarvoor tijdig een adequate regeling te treffen. De formateur respectievelijk de minister-president neemt hiervan op hoofdlijnen kennis en geeft slechts aan of de gekozen oplossing hem in het gegeven geval plausibel voorkomt (Kamerstukken II 2002/03, 28754, nr. 1; Kamerstukken II 2020/21, 35925-III, nr.12).

In dit uitgangspunt is een niet-limitatieve lijst opgenomen met relevante financiële of zakelijke belangen waarvoor een risico bestaat op een eventuele schijnbare belangenverstremgeling. Deze lijst is niet-limitatief, omdat er altijd andere belangen kunnen zijn die voor een schijn van belangenverstremgeling zouden kunnen zorgen. Zoals hiervoor genoemd en opgenomen in dit uitgangspunt, is het aan de kandidaat-bewindspersoon om tijdens het gesprek met de formateur respectievelijk de minister-president volledig en waarheidsgetrouw alle relevante feiten en omstandigheden te benoemen die een beletsel zouden kunnen vormen voor het aanvaarden van het ambt.

Voor bewindspersonen van Financiën geldt in het bijzonder dat het zelf beleggen in aandelen van beursgenoteerde beleggingsfondsen niet is toegestaan, vanwege de bijzondere bevoegdheden van deze bewindspersonen voor de financiële markten en de informatie waarover zij uitdien hoofde kunnen beschikken. In dit uitgangspunt is onder 3 eveneens een niet-limitatieve lijst opgenomen van tot nu toe geaccepteerde mogelijke oplossingen ingeval er sprake is van een risico van schijnbare belangenverstremgeling.

Ten aanzien van het schriftelijk vastleggen aan de formateur dat aandelen tijdens het ambt niet zullen worden verhandeld wordt aanbevolen om een inventarisatie van de omvang en samenstelling van de aandelen- en participatieportefeuille bij de brief aan de formateur te voegen. Zodoende kan op een later moment wordt gestaafd, indien nodig, dat de toezegging gestand is gedaan. De formateur informeert aan het einde van de formatie de Tweede Kamer per brief over de relevante en financiële belangen van bewindspersonen en de gekozen geaccepteerde oplossingen. In gevallen waarin het mogelijk zal zijn om daarbij de namen van betrokken vennootschappen te noemen, zal dit ook worden gedaan, bijvoorbeeld wanneer de aantredend bewindspersoon een aanmerkelijk belang heeft in een besloten vennootschap. Dat is niet altijd mogelijk: een aantredend bewindspersoon kan met het op afstand plaatsen van zakelijke belangen zelf niet langer invloed uitoefenen op de aandelen die hij of zij op enig moment heeft, en de waarde van deze aandelen kan door de tijd heen fluctueren.

De formateur informeert de Tweede Kamer kort na het aantreden van het kabinet over de relevante financiële of zakelijke belangen en de gekozen geaccepteerde oplossingen. Bij een aantredend bewindspersoon tijdens een kabinetsperiode wordt dit gedaan door de minister-president.

Door schenking of vererving bestaat de mogelijkheid dat een bewindspersoon gedurende het ambt alsnog relevante financiële of zakelijke belangen verwerft. Bij het aanvaarden van een dergelijk belang dient een bewindspersoon hiervoor een voorziening te treffen en hiervan melding te maken aan de Tweede Kamer. Omdat het verwerven van dergelijke belangen uit de aard der zaak zal plaatsvinden in de persoonlijke levenssfeer van de betrokken bewindspersoon en de minister-president hiervan niet zelfstandig kennis kan verwerven, rust de verplichting om de Tweede Kamer hierover te informeren op de bewindspersoon zelf.

Aanvullend geldt dat het bezit van onroerende zaken voor privédoeleinden gemeld dient te worden aan de Tweede Kamer, conform de motie Sneller (Kamerstukken II 2021/22, 35925 III, nr. 9). Daarnaast maakt de kandidaat-bewindspersoon tijdens het gesprek met de formateur melding van onroerende- of registergoederen in binnen- en buitenland die de bewindspersoon naast de eigen woning in het bezit heeft. De formateur neemt dat vervolgens op in de brief aan de Tweede Kamer aan het einde van de formatie. Indien een bewindspersoon gedurende het ambt om wat voor reden dan ook een vakantiewoning verwerft, maakt hij of zij hier zelf melding van aan de Tweede Kamer (Kamerstukken II 2020/21, 35925-III, nr.12).

3.6 Omgang met derden

1. Een bewindspersoon streeft in het contact met derden transparantie na.
2. Een bewindspersoon biedt inzicht in zijn agenda-afspraken door publicatie van die agenda op rijksoverheid.nl. De bewindspersoon weegt de belangen bij de publicatie van de gesprekspartner af tegen het algemeen belang en biedt desgevraagd openheid van zaken over welke contacten met derden de bewindspersoon met betrekking tot bepaalde dossiers heeft gehad.
3. Een bewindspersoon is zich bewust van diens privécontacten en waar deze contacten mogelijk een integriteitsrisico met zich meebrengen.

Toelichting

Lobbyen is een breed interpreteerbaar begrip, maar hieronder valt in ieder geval het contact dat erop gericht is beleidsvorming, beleidsuitvoering of besluitvorming van het kabinet direct of indirect te beïnvloeden. Daarnaast vallen niet alleen gesprekken in persoon onder de reikwijdte van zakelijk contact, maar ook bijvoorbeeld e-mails, telefoongesprekken, andere vormen van telecommunicatie en het deel uitmaken van een bedrijfsdelegatie. Contacten die slechts privé of sociaal van aard zijn, vallen niet onder zakelijk contact.

Contacten met derden, zoals lobbyisten en vertegenwoordigers van belangenorganisaties of -groepen, dragen bij aan het vormgeven van een zo goed mogelijk afgewogen en uitvoerbaar beleid. Dit contact kan inzicht geven in standpunten, argumenten en belangen, of kan draagvlak creëren voor beleid. Voor de kwaliteit van de beleidsvorming en wetgeving is het van essentieel belang dat signalen

van de buitenwereld worden ontvangen en mee worden gewogen. Daarbij geldt dat bewindspersonen transparantie en gelijke toegang nastreven in hun contact met derden.

Een bewindspersoon voegt aan de publicatie van de agenda-afspraken in ieder geval een korte beschrijving van het onderwerp van de betreffende afspraak, de aanwezigen en de contactgegevens van de verantwoordelijke ambtenaar toe.

Departementen zijn zelf verantwoordelijk voor de aanlevering van de te publiceren afspraken, werkbezoeken en gehouden toespraken e.d. (Uitvoeringsrichtlijn Openbare Agenda). Zij maken daarbij gebruik van de uitzonderingsgronden zoals die in de Wet open overheid (Woo) zijn opgenomen.

Op de agenda worden **niet opgenomen**:

- Afspraken waarvan openbaarmaking een politiek en/of economisch onderhandelingsproces schade berokkent of zou kunnen berokkenen;
- Afspraken met bedrijven, organisaties of personen als zij in redelijkheid kunnen aangeven waarom openbaarmaking hun belangen schaadt;
- Privé-afspraken van bewindspersonen;
- Interne departementale overleggen;
- Partijpolitieke activiteiten, zoals partijbijeenkomsten, bewindspersonenoverleg en campagneactiviteiten.

De samenleving moet erop kunnen vertrouwen dat de overheid een fatsoenlijke en integere organisatie is. Privécontacten kunnen dit vertrouwen beïnvloeden en een mogelijk integriteitsrisico met zich meebrengen. Denk hierbij aan mogelijke (schijn van) belangenverstremming. Een bewindspersoon dient zich hiervan bewust te zijn. Het is diens eigen verantwoordelijkheid eventuele beheersmaatregelen te treffen.

3.7 Vervolfuncties

Aanvaarden vervolfunctie tijdens het ambt

1. Een bewindspersoon geeft potentiële volgende werkgevers tijdens de ambtsvervulling geen oneigenlijke voorkeursbehandeling teneinde zijn of haar toekomstige vooruitzichten op een vervolfunctie te bevorderen.
2. Alvorens een bewindspersoon tijdens de ambtsuitoefening gesprekken voert, gericht op een toekomstige werkkring, vraagt een bewindspersoon daartoe toestemming aan de minister-president.

Bij het aanvaarden van een vervolfunctie na het ambt

1. Bij de vervulling van een nieuwe werkkring rust de verantwoordelijkheid bij de gewezen bewindspersoon om belangen op een zorgvuldige manier te scheiden.
2. Een bewindspersoon handelt bij het aanvaarden van een functie na afloop van zijn ambtsperiode zo, dat daarmee niet de schijn wordt gewekt dat hij tijdens zijn ambtsuitoefening onzuiver heeft gehandeld of verkeerd is omgegaan met de kennis die hij tijdens die periode heeft opgedaan.

Toelichting:

Burger en samenleving stellen hoge eisen aan de integriteit van bewindspersonen, niet alleen tijdens de uitoefening van het ambt maar ook na afloop bij het aanvaarden van een eventuele volgende functie. Preventie, vertrouwen, bewustwording en eigen verantwoordelijkheid zijn in dit verband belangrijke uitgangspunten die gelden voor het integriteitsbeleid van bewindspersonen.

Bij het aanvaarden van een nieuwe werkkring is het in de eerste plaats de eigen verantwoordelijkheid van gewezen bewindspersonen om belangen op een zorgvuldige manier te scheiden, zodat er geen (schijn van) belangenverstremgeling ontstaat. Een (schijn van) belangenverstremgeling kan immers afbreuk doen aan draagvlak voor het beleid en het gezag van de overheid. Een bewindspersoon handelt bij het aanvaarden van een functie na afloop van zijn ambtsperiode zo dat daarmee niet de schijn wordt gewekt dat hij tijdens zijn ambtsuitoefening onzuiver heeft gehandeld of verkeerd is omgegaan met de kennis die hij tijdens die periode heeft opgedaan.

Gewezen bewindspersonen gebruiken geen vertrouwelijke en interne informatie die zij tijdens de ambtsvervulling hebben verworven. Voor gewezen bewindspersonen gelden geheimhoudingsverplichtingen met betrekking tot staatsgeheimen en ambtsgeheimen, zoals opgenomen in de artikelen 98 en 272 van het Wetboek van Strafrecht.

Verder werkt het kabinet aan een wetsvoorstel waar een afkoelperiode met een adviesverplichting zal worden opgenomen voor gewezen bewindspersonen. Dat houdt in dat gewezen bewindspersonen gedurende een termijn van twee jaar verplicht advies moeten aanvragen bij een adviescollege over de toelaatbaarheid van hun vervolfunctie. Zodra het wetsvoorstel in werking is getreden, zal de gedragscode hier op worden aangepast (Kamerstukken II 2020/21, 28844, nr. 231).

Ambtenaren aanvaarden gewezen bewindspersonen gedurende twee jaar na het aftreden niet als lobbyist namens een bedrijf, een semipublieke organisatie of een lobbyorganisatie en onderhouden

daar geen zakelijke contacten mee. Dit geldt voor het eigen beleidsterrein alsmede voor aanpalende beleidsterreinen waarmee de gewezen bewindspersoon tijdens het ambt actieve bemoeienis heeft gehad. Met aanpalende beleidsterreinen wordt bedoeld onderwerpen waarbij de bewindspersoon of de gewezen bewindspersoon intensief en meer dan incidenteel betrokken is geweest. Het begrip 'zakelijke contacten' moet breed worden uitgelegd: niet alleen gesprekken in levenden lijve, maar bijvoorbeeld ook e-mails, telefoongesprekken, andere vormen van telecommunicatie of het deel uitmaken van een bedrijfsdelegatie. Het voormalige ministerie verleent gedurende een periode van twee jaar na het aftreden geen betaalde, commerciële opdrachten aan een gewezen bewindspersoon op het eigen ministerie. Benoeming van gewezen bewindspersonen in een adviescollege dat is ingesteld op basis van de Kaderwet adviescolleges is hiervan uitgezonderd. Adviescolleges adviseren onafhankelijk en in beginsel over beleid aan de minister. Leden van adviescolleges worden bovendien ook specifiek aangezocht op basis van deskundigheid en maatschappelijke kennis en ervaring, zie artikel 12 van de Kaderwet adviescolleges. Aangezien gewezen bewindspersonen bij uitstek maatschappelijke kennis en ervaring hebben over bepaalde vraagstukken en adviescolleges onafhankelijk van de minister adviseren, zou het ongewenst zijn om gewezen bewindspersonen uit te sluiten van benoemingen in adviescolleges (Kamerstukken II 2020/21, 28844, nr. 231).

3.8 Aanwezigheid bij officiële gelegenheden en (commerciële) (sport)evenementen

Een bewindspersoon is terughoudend bij het bijwonen van grote commerciële evenementen, waaronder sportevenementen.

Toelichting

Na ontvangst van een uitnodiging aan het kabinet voor het bijwonen van een officiële plechtigheid wordt in de ministerraad besloten welke bewindspersoon of bewindspersonen het kabinet zal of zullen vertegenwoordigen. Uitlegbaar moet zijn dat deelname hieraan een concreet publiek belang dient op het beleidsterrein van de bewindspersoon. Indien een bewindspersoon zelf een uitnodiging heeft ontvangen om namens het kabinet een officiële plechtigheid bij te wonen, wordt de secretaris van de ministerraad daarvan op de hoogte gesteld. Terughoudendheid is vereist ten aanzien van het bijwonen van grote sportevenementen. Bewindspersonen dienen uitnodigingen vooraf en tijdig voor te leggen aan de directeur Sport van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De minister van VWS zal de uitnodigingen beoordelen en de vertegenwoordiging van bewindspersonen coördineren om fricties met het ambt en oververtegenwoordiging te voorkomen. Eventueel kan de minister van VWS, of de bewindspersoon belast met de portefeuille sport, bewindspersonen actief benaderen om aanwezig te zijn bij een sportevenement. Uitnodigingen van het bedrijfsleven of andere commerciële instellingen voor het bijwonen van sportevenementen worden niet geaccepteerd. Wanneer op privébasis een evenement wordt bezocht, dienen deze kosten zelf gedragen te worden. Ook in dat geval moet vooraf en tijdig melding worden gemaakt bij de directeur Sport van het ministerie van VWS. Bewindspersonen onthouden zich, in woord en in beeld, van expliciete reclame of andere vormen van wervende communicatie voor commerciële partijen. Bij werkbezoeken of samenwerkingsverbanden met commerciële partijen kan de naam van het bedrijf worden genoemd als dit functioneel is. Hierbij wordt wel altijd terughoudendheid betracht.

4. Informatie en communicatie

4.1 Openbaarheid informatie

Bewindspersonen en oud-bewindspersonen kennen een geheimhoudingsplicht en dienen zorgvuldig om te gaan met overheidsinformatie.

Toelichting

De overheid hanteert bij de openbaarmaking van informatie het principe 'openbaar, tenzij' (artikel 68 Grondwet en de Wet open overheid (Woo)). Overheidsinformatie is altijd openbaar, behalve als wetgeving bepaalt dat de (gevraagde) informatie niet geschikt is voor openbaarmaking. Bewindspersonen dienen zorgvuldig om te gaan met overheidsinformatie. Zie in dat verband ook uitgangspunt 4.2 over het gebruik van digitale middelen. Ook dient een bewindspersoon zich te houden aan de uitgangspunten van Overheidscommunicatie². Dit geldt eveneens voor online communicatiemiddelen. Daarnaast geldt voor bewindspersonen een geheimhoudingsplicht. Op grond van artikel 98 e.v. en artikel 272 van het Wetboek van Strafrecht dient overheidsinformatie waarbij bij openbaarheid de veiligheid of het belang van de staat niet kan worden gewaarborgd, niet te worden gedeeld (Kamerstuk II 2020/21, 28362, nr. 56).

4.2 Zorgvuldig omgaan met digitale middelen

1. Een bewindspersoon is zich bij gebruik van digitale middelen bewust van mogelijke informatierisico's. Een bewindspersoon gebruikt de ter beschikking gestelde apparatuur en communicatiemiddelen en voert de aangeboden software-updates uit.
2. Een bewindspersoon is terughoudend in het gebruik van een privé-mailaccount of berichtenapps voor werkgerelateerde doeleinden en houdt altijd rekening met de aard van de informatie.

Toelichting:

Het gebruik van digitale middelen biedt mogelijkheden die een zeker risicobesef vragen. Het gaat dan bijvoorbeeld om beschadiging of verlies van informatiesystemen of van de gegevens door bijvoorbeeld virussen, spyware, kwaadaardige software en hacken. Hierdoor kan gevoelige informatie uitlekken, worden veranderd of vernietigd. Voor bewindspersonen komt daarbij dat zij meer dan gemiddeld met vertrouwelijke informatie of standpunten omgaan. Derhalve dient zoveel mogelijk de ter beschikking gestelde apparatuur en communicatiemiddelen te worden gebruikt. Belangrijk is dat de aangeboden software-updates worden uitgevoerd.

Het gebruik van een privé-mailaccount of berichtenapps voor werkgerelateerde doeleinden wordt ernstig ontraden en er dient altijd rekening te worden gehouden met de aard van de informatie. In de praktijk kunnen zich situaties voordoen waarbij van de voorgeschreven werkwijze wordt afgeweken.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2010/12/09/uitgangspunten-overheidscommunicatie>

Het is gebruikelijk dat mensen naast werk-apparaten ook privé-apparaten hebben. Er kan een praktische reden zijn waarom een zakelijk bericht of uitnodiging die op een privé-mail of berichtenservice is binnengekomen doorgestuurd wordt naar een zakelijk account of vice versa. Voorts kan het in noodgevallen voorkomen dat zakelijk- en privégebruik vermengen. Indien de inhoud van deze berichten daarvoor in aanmerking komt dienen deze te worden aangeboden ter archivering. Dit is in lijn met het beleid, dat uitgaat van ernstig ontraden, maar waarin de bewindspersoon ook ruimte heeft om hier onder omstandigheden van af te wijken. Het is daarmee de verantwoordelijkheid van de bewindspersoon om de belangen in voorkomende gevallen te wegen (Aanhangsel Handelingen, 2021/22, nr. 2604).

5. Uitvoering gedragscode en advies en training

5.1 Advies en training

1. In de gevallen waarin de gedragscode niet voorziet, deze voor meerdere uitleg vatbaar is, dan wel een bewindspersoon dit om overige redenen dit nodig acht, is het voor elke bewindspersoon mogelijk een integriteitskwestie te agenderen in de ministerraad.
2. In ieder geval één keer per jaar wordt integriteit, en specifiek de gedragscode, geagendeerd in de ministerraad, met als doel de gedragscode waar nodig te actualiseren en te leren van dilemma's.

Toelichting:

Integriteit is niet zwart-wit. Daarom is het belangrijk dat bewindspersonen binnen de vertrouwelijkheid van het kabinet dilemma's kunnen bespreken en van elkaar kunnen leren. Soms is het ook gewenst om iemand te kunnen raadplegen die met meer afstand kan meedenken over een concrete integriteitsvraag waar een bewindspersoon zich voor gesteld ziet. Daarom is het kabinet voornemens te voorzien in de aanstelling van een vertrouwenspersoon bewindspersonen. Zodra deze is benoemd, zal de gedragscode hierop worden aangepast. De adviezen van de vertrouwenspersoon zijn vertrouwelijk. De bewindspersoon die de vertrouwenspersoon heeft geraadpleegd, blijft te allen tijde krachtens de ministeriële verantwoordelijkheid zelf verantwoordelijk voor keuzes die hij maakt.

Het is belangrijk om met regelmatig het gesprek over integriteit met elkaar aan te gaan. Daarom zal in elk geval één keer per jaar het onderwerp integriteit, en specifiek de gedragscode, besproken worden in de ministerraad. Voorafgaand aan deze bespreking wordt een korte training gegeven over bijvoorbeeld een bepaald dilemma.

5.2 Sanctionering

1. Iedere bewindspersoon is aanspreekbaar op zijn eigen naleving van de gedragscode en legt over diens eigen handelen desgevraagd verantwoording af.

Toelichting:

In het Nederlandse parlementaire stelsel staat de relatie tussen parlement en regering (en individuele bewindspersonen) centraal. Bewindspersonen leggen op grond van de ministeriële verantwoordelijkheid verantwoording af aan het parlement (artikel 42 van de Grondwet). Als een meerderheid van het parlement geen vertrouwen meer heeft in een bewindspersoon, dient laatstgenoemde zijn ontslag aan te bieden. Het is in voorkomende gevallen het parlement dat een oordeel kan uitspreken en in laatste instantie, gelet op de vertrouwensregel, kan sanctioneren door middel van een motie van wantrouwen.

Bij de vertrouwensregel gaat het om vertrouwen van het parlement in de bewindspersoon als ambtsdrager. Het vertrouwen hangt daarom niet enkel samen met het beleid dat de minister voert, maar kan ook afhangen van de gedragingen van de bewindspersoon in de privésfeer, die losstaan van zijn verantwoordelijkheden als minister. Een integriteitskwesitie kan daarom aanleiding vormen voor de Tweede Kamer om het vertrouwen op te zeggen, ook wanneer het gaat om een gedraging die strikt genomen buiten de reikwijdte van de ministeriële verantwoordelijkheid valt. Uiteindelijk draait het om de vraag of een meerderheid van het parlement er nog vertrouwen in heeft dat een bewindspersoon als persoon geschikt is voor de uitoefening van het ambt.

Naast de politieke ministeriële verantwoordelijkheid bestaat ook de strafrechtelijke ministeriële verantwoordelijkheid. Voor de vervolging van ambtsmisdrijven schrijft artikel 119 van de Grondwet een bijzondere procedure voor bij de Hoge Raad, uitgewerkt in de Wet ministeriële verantwoordelijkheid en ambtsdelicten leden Staten-Generaal, ministers en staatssecretarissen. De strafrechtelijke vervolging van ambtsmisdrijven is in deze gedragscode niet meegenomen.

Daarnaast kan de ministerraad besluiten tot ontslag van een minister of staatssecretaris overeenkomstig artikel 4, tweede lid, onderdeel g van het Reglement van orde voor de ministerraad.

Zie ook de voorlichting van de Afdeling advisering van de Raad van State over het over het sanctioneren van een gedragscode voor bewindspersonen in relatie tot de ministeriële verantwoordelijkheid, vastgesteld op 23 november 2022, W04.22.0097/I/Vo.

Bijlagenummer	1
Datum	23 april 2021
Ons kenmerk	2021-0000218917

Self assessment integriteit:

U bent als kandidaat-bewindspersoon geheel verantwoordelijk voor de eigen integriteit. Het gesprek met de formateur vormt de kern en dus het belangrijkste moment en mogelijkheid voor u als kandidaat-bewindspersoon om uw eventuele integriteitsrisico's en kwetsbaarheden openlijk te bespreken en te voorzien van eventueel nader benodigde beheersmaatregelen voorafgaande aan uw benoeming. Ter afsluiting van het gesprek stelt de formateur de vraag of er overigens nog feiten zijn uit heden of verleden van de kandidaat die hij moet kennen omdat ze op enig moment van negatieve invloed zouden kunnen worden op het functioneren van de kandidaat als bewindspersoon, dan wel het kabinet in een moeilijke situatie zouden kunnen brengen.³ Onderstaande vragen dienen als hulpmiddel om eventuele risico's en kwetsbaarheden te vinden om de kernvraag van de formateur te beantwoorden.

1. Heeft een vertegenwoordiger van uw politieke partij met u gesproken over mogelijke integriteitsrisico's (in welke vorm dan ook, bijvoorbeeld een integriteitstoets)? Zo ja, zijn daar relevante uitkomsten voor het door u beoogde ambt?
2. Heeft u openbare uitlatingen gedaan (in media incl. sociale media) die in relatie tot het voor u beoogde ambt of de regering een risico (zouden kunnen) vormen (bijvoorbeeld in interviews, publicaties, reacties, verleende medewerking)?
3. Heeft er in uw werkverleden ooit een klacht of integriteitsprocedure tegen u gelopen die verband houdt met de wijze van functioneren door u? Zo ja, wat is daarvan de uitkomst geweest? Is die uitkomst (nog) relevant voor het door u beoogde ambt, zo ja op welke manier?
4. Bent u op andere wijze aangesproken op niet-integer gedrag? Zo ja welk?
5. Is uw CV volledig en geheel correct?
6. Komt uw CV overeen met eventueel overige door u verstrekte in openbaarheid zijnde CV's of daartoe behorende informatie?
7. Heeft u in uw netwerk personen die voor u met de wetenschap van dit moment een integriteitsrisico zouden kunnen vormen gegeven het ambt?⁴
8. Voldoet u aan het gestelde over (neven)functies en financiële en zakelijke belangen in de brief van 20 december 2002 inzake "Beoordeling van kandidaat-ministers en –staatssecretarissen" (Kamerstukken II 2002- 2003, 28 754, nr. 1)? Raadzaam is alle oplossingen, nog uit te voeren oplossingen en eventuele uitzonderingen transparant te maken.

³ Handboek bewindspersonen, het Blauwe Boek, Ministerie van Algemene Zaken, blz 12.

⁴ Dat kan bijvoorbeeld gelegen zijn in de integriteit van die personen zelf, of dat deze personen informatie over u of een relevante zaak waar u bij betrokken bent (geweest) hebben waardoor deze personen wellicht een poging zouden kunnen doen daar misbruik van te maken.

9. Heeft u voorts nog andere financiële en of zakelijke belangen? Geef een (gespecificeerde) omschrijving.
10. Heeft u een relevante niet strafrechtelijke juridische procedure in het verleden gehad en/of een aankomende of lopende juridische procedure in welke vorm dan ook? Dit in verband met een mogelijk risico of (de schijn van) beïnvloeding op het functioneren in het ambt.